# 📖 ÖĞRENME REHBERİ
# OSMANLI DEVLETİ'NİN DEVLETLEŞME SÜRECİ İLE ORDU, HUKUK VE TOPRAK SİSTEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

*Tarih Dersi 10. Sınıf | TAR.10.2.3 | Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli*

Sevgili Öğrenciler,
Bu öğrenme rehberi; Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde beylikten devlete geçerken ordu, hukuk ve toprak sistemleri arasında kurduğu güçlü uyumu ve devletleşme sürecini adım adım keşfetmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Rehberdeki adımları takip ederek ve NotebookLM platformundaki kaynaklarınızdan yararlanarak bir tarih araştırmacısı gibi çalışabilirsiniz.

# 1. Bölüm: Kavramsal Çerçeve ve Pedagojik Adımlama

Osmanlı Devleti'nin devletleşme sürecini, ordu, toprak ve hukuk sistemlerinin birbirini nasıl tamamladığını kolayca anlamak için konuyu Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli süreç bileşenlerine uygun olarak dört adımda inceliyoruz.

## 1. Adım: Gözlem (Düzenli Orduya Geçiş ve İlk Askerî Yapılanma)

Osmanlı Beyliği ilk yıllarında alplar, gaziler ve ahilerden oluşan gönüllü birliklerle fetihler yapıyordu. Ancak sınırların genişlemesi ve sürekli kuşatmaların gerekmesi üzerine Orhan Bey döneminde Yaya (piyade) ve Müsellem (süvari) adıyla ilk düzenli ordu kuruldu. I. Murad döneminde ise Edirne'nin fethinden sonra Pençik ve Devşirme usulüne dayalı Kapıkulu Ocağı ve Yeniçeri Ocağı faaliyete geçirildi. Böylece doğrudan padişaha bağlı, sürekli ve profesyonel bir merkez ordusu oluşturuldu.

## 2. Adım: Analiz (Toprak Mülkiyeti ve Tımar Düzeni)

Osmanlı Devleti'nde toprağın mülkiyeti devlete ait kabul edilirdi ve bu topraklara Mîrî Arazi denilirdi. Mîrî araziler Has, Zeamet ve Tımar olarak vergi gelirlerine göre ayrılırdı. Tımar sisteminde Tımarlı Sipahi, reayadan (köylüden) kanunlara uygun vergi toplar; bunun karşılığında Cebelü adı verilen zırhlı atlı askerler yetiştirirdi. Tarımsal üretimde devamlılığı sağlamak için Çift-hâne sistemi uygulanır, toprağını mazeretsiz üç yıl üst üste ekmeyen köylünün arazisi elinden alınarak başkasına verilirdi.

## 3. Adım: Çıkarım (Hukuk Yapısı ve Şer'î-Örfî Bütünleşme)

Osmanlı hukuk sistemi Şer'î Hukuk (İslam hukuku) ve Örfî Hukuk (eski Türk töresi, padişah fermanları ve kanunnameleri) olmak üzere iki ana kaynaktan beslenmiştir. Kadılar, mahkemelerde bağımsız yargı yetkisini kullanırken aynı zamanda bulundukları bölgelerin mülki idaresini ve vergi denetimini de yürütmüşlerdir. Fatih Sultan Mehmet döneminde ilan edilen Kanunnâme-i Âli Osman ile örfî hukuk yazılı kurallara bağlanmış, devlet düzeni ve adalet ilkeleri güvence altına alınmıştır.

### 4. Adım: Değerlendirme (Sistemlerin Karşılıklı Bağıntısı)

Osmanlı Devleti'nde ordu, toprak ve hukuk sistemleri bir çarkın dişlileri gibi birbirine bağlıdır. Mîrî arazi rejimi feodal derebeylerin oluşmasını engellemiş; Tımar sistemi devlete yük olmadan büyük bir eyalet ordusu beslemiş; Kadılar ve Kanunnameler ise hem köylünün hem de sipahinin haklarını koruyarak toplumsal adaleti ve mülk emniyetini sağlamıştır.

## 2. Bölüm: Bilgi Tasarımı ve Görselleştirme

Konunun en kritik ve öne çıkan noktaları, zihninizde netleşmesi amacıyla aşağıda sade listeler ve vurgulu başlıklar hâlinde özetlenmiştir.

### Ordu Teşkilatının Temel Unsurları

• **Yaya ve Müsellem Birlikleri:** Orhan Bey döneminde kurulan ilk düzenli ve maaşlı ordu birlikleridir.

• **Kapıkulu Askerleri ve Yeniçeri Ocağı:** I. Murad döneminde kurulan, Devşirme sistemiyle yetişen ve doğrudan padişaha bağlı merkez ordusudur.

• **Tımarlı Sipahiler (Eyalet Askerleri):** Tımar gelirleriyle beslenen, atlı ve zırhlı Cebelü askerlerinden oluşan Osmanlı ordusunun en kalabalık kısmıdır.

### Toprak Rejimi ve Mîrî Arazi Düzeni

• **Mîrî Arazi:** Mülkiyeti devlete, kullanım hakkı vergisini ödeyen reayaya ait olan topraklardır.

• **Çift-Hâne Sistemi:** Bir aileye bir çift öküzün işleyebileceği arazi verilerek tarımsal üretimin ve vergi düzeninin korunmasıdır.

• **Tımar (Dirlik) Düzeni:** Vergi gelirlerinin memur ve komutanlara hizmet karşılığı devredilerek ordunun ve taşra idaresinin finanse edilmesidir.

### Hukuk Yapısı ve Adalet Anlayışı

• **Şer'î Hukuk:** İslam dininin esaslarına ve fıkıh kurallarına dayanan hukuk dalıdır.

• **Örfî Hukuk:** Eski Türk gelenekleri ve padişah fermanlarıyla şekillenen, şer'î hukuka aykırı olamayan hukuk dalıdır.

• **Kanunnâme-i Âli Osman:** Fatih Sultan Mehmet tarafından hazırlatılan ve devlet teşkilatı ile kamu hukukunu düzenleyen ilk kapsamlı kanunnamedir.

## 3. Bölüm: Mini Sınav (Öz Değerlendirme)

Konunun en kritik noktalarını pekiştirmek için aşağıdaki soruları yanıtlayınız. Yanıtlarınızı bölüm sonundaki cevap anahtarından kontrol edebilirsiniz.

## A. Boşluk Doldurma Soruları

1. Osmanlı Devleti'nde Orhan Bey döneminde kurulan ilk düzenli yaya ve atlı ordu birliklerine ..... ve ..... adı verilir.

2. I. Murad döneminde Hristiyan çocukların devlet hizmeti için yetiştirilmesi esasına dayanan sisteme ..... sistemi denir.

3. Tımar sahiplerinin topladıkları vergi gelirleriyle beslemek zorunda oldukları zırhlı ve atlı askerlere ..... denir.

4. Mülkiyeti devlete ait olan ve gelirlerine göre Has, Zeamet ve Tımar olarak ayrılan topraklara ..... arazi denir.

5. Fatih Sultan Mehmet döneminde örfî hukuk kurallarının ve devlet teşkilatının kanunlaştırıldığı belgeye ..... denir.

## B. Doğru / Yanlış Soruları

1. ( ) Tımar sisteminde toprağın mülkiyeti Tımarlı Sipahi'ye aittir ve evlatlarına miras kalabilir.

2. ( ) Kapıkulu askerleri üç ayda bir Ulufe adı verilen maaş alırlar ve doğrudan padişaha bağlıdırlar.

3. ( ) Çift-hâne sisteminde arazisini mazeretsiz olarak üç yıl üst üste ekmeyen köylünün toprağı elinden alınır.

4. ( ) Kadılar sadece mahkemelerde dava bakmış, mülki idare ve belediye işlerine kesinlikle karışmamışlardır.

5. ( ) Örfî hukuk kuralları belirlenirken Şer'î hukuk esaslarına aykırı olmamasına dikkat edilmiştir.

## C. Kısa Cevaplı Sorular

1. Soru: Tımar sisteminin devlet hazinesine nakit yükü getirmeden ordu beslemesindeki temel mekanizma nedir?

2. Soru: Mîrî arazi sisteminde toprağın mülkiyetinin devlette kalmasının feodal derebeyliklerin oluşmasını engellemedeki rolünü açıklayınız.

3. Soru: Kapıkulu Askerleri ile Tımarlı Sipahiler arasındaki temel farklar nelerdir?

4. Soru: Osmanlı hukuk sisteminde Kadıların yargı bağımsızlığının ve yetkilerinin önemi nedir?

5. Soru: Kanunnâme-i Âli Osman'ın kamu hukuku ve devlet düzeni açısından önemi nedir?

## Cevap Anahtarı

### A. Boşluk Doldurma Yanıtları

1. Yaya / Müsellem

2. Devşirme

3. Cebelü

4. Mîrî

5. Kanunnâme-i Âli Osman

### B. Doğru / Yanlış Yanıtları

1. Yanlış (Toprağın mülkiyeti devlete aittir, sipahi sadece vergi toplama hakkına sahiptir.)

2. Doğru

3. Doğru

4. Yanlış (Kadılar dava bakmanın yanında şehirlerin mülki yönetimi, rayiç tespiti ve güvenlik denetiminden de sorumludur.)

5. Doğru

### C. Kısa Cevaplı Soruların Yanıtları

1. Yanıt: Devlet, reayadan toplanacak vergi gelirini doğrudan sipahiye bırakmış; sipahi de bu vergiyle Cebelü denilen askerleri besleyerek savaşa hazır tutmuştur. Böylece hazineden para çıkmadan devasa bir ordu kurulmuştur.

2. Yanıt: Toprağın mülkiyetinin devlette olması, kişilerin büyük toprak ağaları veya derebeyler hâline gelip merkeze başkaldırmasını engellemiş ve merkezi otoriteyi korumuştur.

3. Yanıt: Kapıkuluları devşirme kökenlidir, merkezdedir ve maaş (ulufe) alırlar; Tımarlı Sipahiler ise Türk kökenlidir, taşradadır ve toprak geliriyle beslenirler.

4. Yanıt: Kadılar doğrudan merkeze bağlıdır ve yerel idarecilerden bağımsızdır. Bu durum kadıların tarafsız karar vermesini, adaletli davranmasını ve halkın haklarını korumasını sağlamıştır.

5. Yanıt: Örfî hukuk kurallarını yazılı ve bağlayıcı koda dönüştürmüş, taht verasetini, divan düzenini ve vergi esaslarını netleştirerek devlet otoritesini pekiştirmiştir.

## 4. Bölüm: Derinleşme ve Araştırma Soruları

Aşağıdaki açık uçlu ve analitik soruları elinizdeki ders kitabı, NotebookLM platformundaki kaynaklarınız ve dijital tarih belgeleri üzerinden araştırarak inceleyiniz. (Bu sorular kendi çıkarımlarınıza ve kanıtlarınıza dayalı kompozisyon yanıtları yazmanız için tasarlanmıştır; doğrudan cevabı verilmemiştir.)

1. Tımar sisteminin hem ekonomik (üretim) hem askerî (ordu) hem de idari (asayiş) boyutlarını dikkate alarak, sistemin bozulmasının Osmanlı taşra düzenine etkilerini araştırınız.

2. Devşirme sistemi ile yetiştirilen Kapıkulu askerlerinin merkezî otoriteyi korumadaki rolü ile zaman zaman isyan ederek devlet düzenini sarsması arasındaki çelişkiyi tarihsel kanıtlarla inceleyiniz.

3. Mîrî arazi rejimi ve Çift-hâne sisteminin Orta Çağ Avrupa'sındaki feodal toprak düzeninden temel farklarını ve toplumsal adalet açısından doğurduğu sonuçları değerlendiriniz.

4. Osmanlı hukuk sisteminde Şer'î ve Örfî hukukun bir arada uygulanmasının devletin dinamizmine ve farklı inançtan halkların bir arada yaşamasına katkılarını tartışınız.

5. Fatih Sultan Mehmet'in Kanunnâme-i Âli Osman'ı ilan ederek mutlak merkezi otoriteyi kurma adımlarını dönemin şartları içinde analiz ediniz.

# 5. Bölüm: Farklılaştırma - Ek Öğrenme

Sınıf içi hazır bulunuşluk ve öğrenme çeşitliliğine uygun olarak aşağıdaki destekleme veya zenginleştirme etkinliklerinden birini tercih edebilirsiniz.

## 🟢 Destekleme Etkinliği (Pekiştirme ve Basitleştirme Odağı)

Hazır bulunuşluk seviyesi desteklenmesi gereken öğrenciler için: Üzerinde temel kavramların (Tımar, Devşirme, Mîrî Arazi, Kadı, Cebelü) yer aldığı görsel kavram kartları dağıtılır. Öğrencilerden karmaşık metin analizi yerine, kavram kartlarını resimlerle eşleştirmeleri ve 'Osmanlı Devlet Çarkı' şemasında doğru kutulara yerleştirmeleri istenir.

## 🟣 Zenginleştirme Etkinliği (Sosyal Bilimler ve İleri Analiz Odağı)

İleri düzey öğrenciler için: Halil İnalcık ve Ömer Lütfi Barkan'ın Osmanlı Tımar ve Çift-hâne sistemi üzerine kaleme aldığı makalelerden seçilen kısa pasajlar okutulur. Öğrencilerden 'Tımar sisteminin bozulması Osmanlı ordu yapısını ve taşra güvenliğini nasıl etkilemiştir?' sorusuna yanıt veren 250-300 kelimelik analitik bir değerlendirme raporu hazırlamaları istenir.

# 6. Bölüm: Terimler Sözlüğü

• **Cebelü:** Tımar sahibinin topladığı vergi gelirine karşılık savaşa hazırlamak zorunda olduğu tam teçhizatlı, atlı ve zırhlı asker.

• **Çift-Hâne Sistemi:** Bir köylü ailesine bir çift öküzle işleyebileceği kadar mîrî arazi tahsis edilmesi ve üretimin denetlenmesi esasına dayanan sosyoekonomik düzen.

• **Devşirme Sistemi:** Fethedilen gayrimüslim bölgelerdeki çocukların yeteneklerine göre seçilip Türk-İslam terbiyesiyle yetiştirilerek asker veya devlet adamı yapılması usulü.

• **Kadı:** Osmanlı Devleti'nde hem davalara bakıp adalet dağıtan yargıç hem de bulunduğu kazanın mülki idarecisi ve belediye denetçisi olan görevli.

• **Kanunnâme-i Âli Osman:** Fatih Sultan Mehmet tarafından hazırlatılan, örfî hukuku yazılı koda dönüştüren ve devlet teşkilatını düzenleyen kanunname.

• **Kapıkulu Askerleri:** Devşirme sistemiyle yetiştirilen, Ulufe adı verilen üç aylık maaş alan ve doğrudan padişaha bağlı bulunan merkez ordusu.

• **Mîrî Arazi:** Mülkiyeti devlete ait olan, işletme hakkı vergisini ödeyen reayaya bırakılan tarım arazileri.

• **Örfî Hukuk:** Eski Türk töreleri, kamu yararı ve padişah fermanlarına dayanan, şer'î hukuka aykırı olmayan hukuk düzeni.

• **Şer’î Hukuk:** İslam dininin Kur'an, sünnet ve icma ilkelerine dayanan dini ve hukuki düzen.

• **Tımarlı Sipahi:** Tımar toprağının vergi gelirini toplayan, bulunduğu bölgenin güvenliğini sağlayan ve Cebelü yetiştiren eyalet atlı askeri.

• **Yaya ve Müsellem:** Orhan Bey döneminde kurulan Osmanlı Devleti'nin ilk düzenli yaya ve atlı ordu teşkilatı.

**Öğretmen İmecesi Tarih Zümresi tarafından Hazırlanmıştır.  ogretmenimecesi.com**